

การใช้สังเกตสังขยาในจารึกกัลยาณี

Usage of Savketasavkhya in Kalyani Inscription

ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย (Chainarong Klinnoi) *

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาบาลีในจารึกมยะเจดีย์และจารึกกัลยาณีในประเทศพม่า” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับหลังจากการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าว ในประเด็นเกี่ยวกับการใช้คำสังขยาที่ปรากฏในจารึกกัลยาณี ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในจารึกดังกล่าวมีการใช้คำสังขยาทั้ง 3 รูปแบบ ได้แก่ ปกติสังขยา ปุราณสังขยา และสังเกตสังขยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังเกตสังขยาที่มีใช้ในจารึกกัลยาณี เป็นเพราะว่า จารึกกัลยาณีมีตัวเลขที่ระบุถึงปีศักราช ดังนั้นเพื่อให้การกำหนดปีศักราช มีกำหนดแน่นอนตายตัว จึงนิยมใช้สังเกตสังขยาเป็นส่วนใหญ่ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องศัพท์สัญลักษณ์ที่ใช้แทนเลขศักราชในจารึกภาษาสันสกฤตที่นักวิชาการได้ศึกษาไว้

Abstract

This paper is some part of the research entitled “An analytical study of Pali Vocabulary in Myazedi and kalyani Inscription in Burma.” The purpose of this is to present the new wisdom in the point of view of using Savkhya (Number) in the Inscription. The result to study has been discovered that there are three kinds of Savkhya i.e. Pakati Savkhya, Purana Savkhya and Savketa Savkhya. It is to be considered that Savketa Savkhya is used in Kalyani Inscription in order to specify the exact time about the year to do anything in the Inscription. It is exactly true along with the study of symbol of numeral Era in Sanskrit Inscription.

บทนำ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาบาลีในจารึกมยะเจดีย์และจารึกกัลยาณีในประเทศพม่า” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับหลังจากการทำวิจัยในหัวข้อดังกล่าวแล้ว ในบางประเด็นที่เห็นว่ามีมีความสำคัญและน่าสนใจต่อผู้ที่ได้ศึกษาความรู้ทั้งทางด้านภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตทั้งสอง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้เขียนเล็งเห็นว่าหัวข้อบทความที่นำเสนอนี้เป็นหัวข้อเกี่ยวกับการใช้คำสังขยาซึ่งมีที่ใช้ทั้งในภาษาบาลีและสันสกฤต จึงเห็นว่ามีมีความน่าสนใจต่อผู้ทำการศึกษาเกี่ยวภาษาตะวันออกโบราณทั้งสองภาษาความเป็นมาและความสำคัญเกี่ยวกับจารึกกัลยาณี

จารึกกัลยาณีเดิมอยู่ที่ตำบลบางโพงคโยง¹ ด้านทิศตะวันตกนอกเมืองหงสาวดี มีลักษณะเป็นแท่งเสาศิลา 10 แท่ง แต่ละแท่งสูงประมาณ 7 ฟุต กว้างประมาณ 4 ฟุต 2 นิ้ว หนา ประมาณ 1 ฟุต 3 นิ้ว มีข้อความ

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

จารึกอยู่ 2 ด้าน ในแต่ละด้านมีจำนวน 70 บรรทัด โดยจารึกเป็นภาษาบาลี 2 แห่ง อีก 8 แห่งที่เหลือจารึกเป็นภาษามอญ จารึกหลักนี้เป็นจารึกที่พระเจ้าธรรมเจดีย์ หรือ พระราชาธิบดีแห่งกรุงหงสาวดี² มีรับสั่งให้จัดทำขึ้นเพื่อทรงชำระสมณวงศ์ในรามัญประเทศและได้ให้ผูกพัทธสีมา เมื่อ ค.ศ.1476 (=พ.ศ.2019)

จารึกกัลยาณีเป็นจารึกที่บอกเล่าเรื่องราวพระราชกรณียกิจของพระเจ้าธรรมเจดีย์กษัตริย์มอญพระองค์หนึ่ง ที่ได้ชำระสมณวงศ์และได้ผูกพัทธสีมา กัลยาณี โดยเนื้อหาในจารึกกัลยาณีเริ่มต้นตั้งแต่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน หลังจากนั้นได้พรรณนาถึงการทำสังคายนาตั้งแต่ครั้งที่ 1 จนถึงการสังคายนาครั้งที่ 3 โดยมีเนื้อหาสอดคล้องกับตำราทางพระพุทธศาสนาที่มีมาก่อนหน้านี้ ไม่ว่าจะเป็นอรรถกถาพระวินัยช้อยสมันตปาสาทิกา³ ที่ประพันธ์โดย พระพุทธโฆษาจารย์ หรือแม่กระทั่งคัมภีร์ที่ปวงศ⁴ และคัมภีร์มหาวงศ์⁵ ซึ่งประพันธ์ขึ้นที่ประเทศศรีลังกาก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้ทราบว่า พระพุทธศาสนาได้มีความเจริญรุ่งเรืองในประเทศอินเดียแล้วได้เผยแพร่มาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิหรือประเทศพม่าได้อย่างไร จากนั้นในจารึกกัลยาณีได้พูดถึงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยของพระเจ้าธรรมเจดีย์ โดยพระองค์พิจารณาเห็นว่า พระสงฆ์ในรามัญประเทศมีการแตกแยกออกเป็นหลายคณะ เนื่องจากว่าในรามัญประเทศมีสีมาแตกต่างกันเป็นอันมาก ยากที่จะกำหนดว่าสีมาใดบริสุทธิ์ จึงนิมนต์พระเถระจากศรีลังกามีพระโมคคัลลานะเถระเป็นต้นเป็นประธาน เพื่อทำการอุปสมบทในกัลยาณีคณาซึ่งเป็นอุทกุกเขปสีมา เพื่อเป็นการสืบต่อพระศาสนาต่อไป จนกระทั่งพระพุทธศาสนามาประดิษฐานในดินแดนที่ตั้งจารึกหลักนี้ คือ ประเทศพม่า ณ ปัจจุบัน ต่อมาเกิดความเสื่อมทางด้านพระพุทธศาสนา พระเจ้าธรรมเจดีย์ได้พยายามเสาะแสวงหาเพื่อให้สมณวงศ์มีความบริสุทธิ์ รวมทั้งมีการวินิจฉัยสอบสวนพระบาลี อรรถกถา และฎีกาให้ถูกต้อง ดังนั้นจารึกกัลยาณีจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศพม่า ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในสมัยนั้นและหลังจากนั้นอีกด้วย

คำศัพท์ที่ปรากฏในจารึก

เนื่องจากว่า จารึกกัลยาณีเป็นจารึกภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในการจดจารจารึกเนื้อหาและสาระธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้นในจารึกหลักนี้จึงมีศัพท์ทางพระพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก และคำศัพท์ส่วนใหญ่เป็นคำศัพท์ทางพระวินัย เพราะเนื้อหาหลักของจารึกหลักนี้เป็นเรื่องของการผูกพัทธสีมา โดยมีกรทำให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตก่อนที่จะให้การบรรพชาอุปสมบทต่ออุลูปตร ถ้าหากเรื่องพัทธสีมาทำได้ถูกต้องตามพระวินัยแล้ว เรื่องการอุปสมบทของพระภิกษุก็มีความงดงาม และไม่มีข้อควรครหาเกี่ยวกับเรื่องของลักษณะสีมาและเรื่องการอุปสมบทที่มี ณ สถานที่นั้นๆ อีกต่อไป

¹ วิมลลักษณ์ ทรงลักษณ์ และคณะ, การศึกษาเชิงวิเคราะห์จารึกกัลยาณี รายงานการค้นคว้า (สาขาวิชาภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538), 1.

² The Kalyani Inscriptions Text and Translation (Burma: The Superintendent, Government Printing, 1892), IV.

³ มหามกุฏราชวิทยาลัย, สมณปาสาทิกา วินยฎฐกถา (ปฐม ภาค) พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552), 15-25.

⁴ กรมศิลปากร, พระคัมภีร์ที่ปวงศ (พิมพ์ครั้งแรก) (กรุงเทพฯ: ไทยมิตรการพิมพ์, 2550), 20-35.

⁵ กองวิชาการ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คัมภีร์มหาวงศ์ 2 ภาค. พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), 19-25.

ตารางแสดงคำศัพท์เกี่ยวกับพระวินัยที่ปรากฏในจารีกัลยาณี

เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของเนื้อหาที่ปรากฏในจารีกัลยาณี ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างคำศัพท์เกี่ยวกับพระวินัยตามที่ปรากฏในตัวจารึกมาอธิบายความหมายของศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับพระวินัยของพระสงฆ์พอสั่งเขปดังต่อไปนี้

ลำดับ	คำศัพท์	คำแปล/ความหมาย	หน้า/บรรทัด ⁶
1	หัตถปาสาคเต	อยู่ในบ่วงมือ หัตถปาสา ใช้เรียกการนั่งของพระสงฆ์ในเวลาทำสังฆกรรมเพื่อแสดงความสามัคคี ความพร้อมเพรียง โดยนั่งเว้นระยะห่างกันตามพระวินัยกำหนดผู้อยู่ในที่ประชุมโดยไม่นั่งแยกกัน หรือลุกเดินไปทางโน้นทางนี้ ⁷	134/15
2	วิสุงคาม	วิสุงคาม หมายถึง เขตแดนส่วนหนึ่งแยกจากบ้าน คือที่ดินที่แยกต่างหากจากที่ดินบ้านเมือง เป็นที่ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่สงฆ์โดยเฉพาะ การที่จะเป็นอุโบสถถูกต้องตามพระวินัยต้องได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ⁸	135/3
3	ปณฺจหิ สมฺปตฺตีหิ	ความครบถ้วนของสังฆกรรม 5 ประการ คือ 1.สีมาสมบัติ เขตชุมชนถึงพร้อม สีมาถูกต้องตามพระวินัย 2. ปรีสสมบัติ บริษัทรครบถ้วน มีพระสงฆ์ครบองค์กำหนด 20 รูปขึ้นไป เป็นต้น 3. วัตถุสมบัติ วัตถุถึงพร้อม ผู้อุปสมบทมีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ 4. ญัตติสมบัติ อุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรม คำแห่เพียงสงฆ์ถูกต้อง 5. อนุสาวนาสมบัติ อนุสาวนาถึงพร้อม คำหาหรือตกลงถูกต้อง ⁹	137/2
4	นิมิตฺตานิ	นิมิต หมายถึง วัตถุเป็นเครื่องหมายบอกกำหนดเขตหรือแดนแห่งสีมา เครื่องหมายบอกเขตสีมาที่พระวินัยกำหนดให้ใช้ได้มี 8 ชนิด ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ ศิลา ต้นไม้ จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ และน้ำ แต่ที่นิยมมากที่สุด คือ ใช้ศิลา หรือ หิน เป็นนิมิต ¹⁰	138/7
5	สีมาสมมุติ	การสมมติเอาสถานที่ที่จะทำสีมา ซึ่งจะต้องประกอบด้วยลักษณะ คือ 1.ไม่เป็นสถานที่เที่ยวไปของนรนาารีทั้งหลาย 2. สถานที่พอที่จะผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ 4 ได้ 3. เป็นสถานที่ไม่มี	139/1

⁶ อ้างอิงจาก พระมหาวิชาธรรม (เรื่อง เปรียญ), รามัญสมณวงศ์ (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ม.ป.ป.)

⁷ พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด..คำวัด (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 2548), 1167.

⁸ เรื่องเดียวกัน, 931.

⁹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข 3 (กรุงเทพฯ: วัดบวรนิเวศวิหาร, 2462), 12-14.

¹⁰ พระธรรมกิตติวงศ์, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด..คำวัด, 416.

		เสียงดังแข็งแรงแช่ 4. เป็นสถานที่ใช้สอยทำสังฆกรรมได้ และเป็น ที่ควรตั้งอยู่ได้สันอายุกาลนาน ¹¹	
6	ขณฑุสสิมณจ	สีมาขนาดเล็ก ผูกเฉพาะโรงอุโบสถที่อยู่ในมหาสีมา โดยมีสี มันตริกคัน ¹²	172/19
7	มหาสิมเียว	สีมาขนาดใหญ่ผูกทั่วเขตวัด มีขัณฑุสสิมาผูกซ้อนอยู่ในอีก ชั้นหนึ่งโดยมีสีมันตริกคัน ¹³	173/2
8	เลททุปาเต	ระยะโยน หรือ ขว้างก้อนหินตก หมายถึง เป็นพระวินัยของ สงฆ์ที่จะต้องอยู่ในเขตกักกัน เช่น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ¹⁴	173/20
9	นิมิตตปาสาณ	มีก้อนศิลาเป็นนิมิต หมายถึงวัตถุที่นำมาเป็นลูกนิมิตนั้นมี ก้อนศิลาเป็นเครื่องหมายเพื่อตั้งไว้ในแต่ละทิศ ¹⁵	177/5
10	อุทกุกเขปสีมาย	สีมาที่ทำอยู่บนแพ โดยที่แพนั้นจะต้องอยู่ห่างจากฝั่ง ประมาณชั่วการวักน้ำ (ประมาณ 10 เมตร) ¹⁶	178/5

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า คำศัพท์ที่ปรากฏในจารึกกัลยาณินั้นส่วนใหญ่เป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ
พระวินัย โดยเฉพาะในเรื่องของการทำการบวช สังฆกรรมที่เกี่ยวข้องกับสีมา ซึ่งพระสงฆ์จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับ
เรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงสามารถที่จะทำสังฆกรรมให้ถูกต้องตามพระวินัยได้ และคำศัพท์เหล่านี้เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก
สำหรับผู้ที่จะประสงค์จะศึกษาเกี่ยวกับจารึกหลักนี้ ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงจำเป็นต้องให้คำอธิบายศัพท์ไว้ด้วย

คำสังขยาในจารึกกัลยาณิน

ตามพจนานุกรมภาษาบาลี-อังกฤษ คำว่า “สังขยา”¹⁷ มีความหมายว่า “จำนวนนับ, ตัวเลข”
โดยทั่วไปแล้วจำนวนการนับ หรือ สังขยา แบ่งออกเป็น 2 ชนิด¹⁸ ได้แก่ 1.) ปกติสังขยา การนับโดยปกติ เช่น
หนึ่ง สอง สาม สี่ เป็นต้น 2.) ปุณฺณสังขยา การนับเป็นชั้นๆ ได้แก่ ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม และที่สี่ เป็นต้น โดยในที่นี้

¹¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *วินัยมุข 3*, 32.

¹² มหามกุฏราชวิทยาลัย, *ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค วรรณา, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช
วิทยาลัย, 2547), 179.*

¹³ เรื่องเดียวกัน, 177.

¹⁴ มหามกุฏราชวิทยาลัย, *ปฐมสมันตปาสาทิกา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550), 224.*

¹⁵ มหามกุฏราชวิทยาลัย, *ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มหาวรรค วรรณา, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช
วิทยาลัย, 2547), 171.*

¹⁶ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *วินัยมุข 3*, 44-48.

¹⁷ T.W. Rhys Davids & William Stede, *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary* (London: The Pali Text
Society, 1972), 664.

¹⁸ มหามกุฏราชวิทยาลัย, *บาลีไวยากรณ์ วชิรวิภาค ภาคที่ ๒ นาม และ อพยยศัพท์หลักสูตรเปรียญธรรมตรี พิมพ์ครั้งที่ 50,
(กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553), 68.*

จะเห็นได้ว่าในไวยากรณ์ภาษาบาลีเรื่องการใช้คำสังขยาจะมีหน้าที่ในการใช้ที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่ไวยากรณ์สันสกฤตก็ระบุว่า สังขยา หมายถึง จำนวนนับ หรือ เลขบอกจำนวน โดยแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

1.) ปกติสังขยา การนับโดยปกติ 2.) ปุรณสังขยา หมายถึง ศัพท์ที่บอกลำดับที่ (ไม่ใช่บอกจำนวน) ของสิ่งต่างๆ ว่าสิ่งไหนมาก่อนหรือมาหลัง เช่น คนที่หนึ่ง คนที่สอง คนที่สาม เป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์ในจารึกกัลยาณีพบว่า การใช้คำสังขยาที่ปรากฏในจารึก เป็นรูปคำสังขยาที่ผิดแปลกไปจากคำสังขยาทั้ง 2 ชนิดได้แก่ ปกติสังขยา และปุรณสังขยา ในจารึกกัลยาณีพบคำสังขยาที่ใช้ที่เรียกว่า สังเกตสังขยา สอดคล้องในไวยากรณ์บาลีที่มีชื่อว่า วุตโตทัย และตรงกับไวยากรณ์สันสกฤตที่มีชื่อว่า ภูตสังขยา

สังเกตสังขยา¹⁹ คือคำศัพท์ที่กำหนดนิยามกันขึ้นเพื่อให้ใช้ความหมายแทนเลขทั่วไป ท่านใช้สังเกตสังขยานี้ตามสิ่งที่มีปรากฏอยู่ในโลก ซึ่งมีจำนวนแน่นอน ไม่เพิ่มขึ้นหรือลดลงในกาลไหนๆ และชาวโลกก็หมายรู่อยู่ทั่วกัน ส่วนใหญ่จึงมีพบในวรรณคดีบาลีประเภทร้อยกรอง แต่ไม่มีพบในพระไตรปิฎก

คัมภีร์วุตโตทัย แสดงสังเกตสังขยาที่เป็นสัญลักษณ์ของเลข 1 ถึงเลข 16²⁰ ดังต่อไปนี้

เลข	สังเกตสังขยา		
1	จันทะ	รูปะ	ภู
2	เนตตะ	หัตถะ	ปักกะ
3	อัคคิ	กาละ	รามะ
4	สมุททะ	เวทะ	ยุคะ
5	อุสุ	ยัญญะ	ภูตะ
6	รสะ	อุตุ	อังคะ
7	มุณี	อัสสะ	สระ
8	วสุ	นาคะ	สัปปะ
9	ฉิททะ	อังกะ	คหะ
10	ทิสะ	โทสะ	
11	รุตทะ	สิวะ	
12	อักกะ	ราสี	มาส
13	วิสสะ		
14	สั๊กกะ	มนุ	ภูวนะ
15	ติถิ		
16	กลา	ราชา	

¹⁹ พระคันธสาราภิกงศ์, วุตโตทัยมัญจรี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2544), 32-38.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 36.

จากตารางแสดงสังเกตสังขยาทำให้ทราบได้ว่า สังเกตสังขยานั้นใช้ศัพท์แสดงตัวเลข โดยเริ่มตั้งแต่เลข 1 จนถึง เลข 16 แต่แปลกที่ว่า ศัพท์ที่แสดงเลข 0 นั้นไม่ปรากฏ และคำศัพท์ที่ใช้แทนตัวเลขนั้น บางตัวเลขใช้คำศัพท์เดี่ยวบ้าง สองศัพท์ หรือมากที่สุดใช้ถึง 3 ศัพท์ ซึ่งบรรดาสังเกตสังขยาทั้งหมดนี้ พระคันธสารวิวงศ์²¹ เข้าใจว่าคงได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ปิงคณันทสูตร หรือ ฤคตรัตนาร ของตำราสันสกฤต

ภุตสังขยา มีความหมายเช่นเดียวกับกับสังเกตสังขยา คือตัวเลขที่กำหนดนิยามกันขึ้นเพื่อให้ใช้ความหมายแทนเลขทั่วไป ท่านใช้ภุตสังขยานี้ตามสิ่งที่มีปรากฏอยู่ในโลก ซึ่งมีจำนวนแน่นอน ภุตสังขยาถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตที่พูดถึงเรื่องจำนวนนับ หรือที่เรียกว่า คำสังขยา โดยใช้คำศัพท์แสดงถึงตัวเลข ส่วนใหญ่จะปรากฏในงานเขียนเกี่ยวกับด้านจารึกเสียเป็นส่วนใหญ่

ตารางแสดงตัวเลขภุตสังขยาที่เป็นสัญลักษณ์ของเลข 0 ถึง 9 ดังต่อไปนี้

เลข	คำศัพท์ที่ใช้แทน
0	ชะ อัมพระ วโยมัน วิยัต
1	อินทุ รูปะ ศศิ ศีตัมศุ จันทระ มนัส หฤทยะ หฤท
2	ภุชะ ยมะ ทสระ อัศวิน โทส เนตระ พาหุ ทรุศ
3	รามะ ทหนะ วหนี
4	อัทธิ กฤตะ เวทะ วาริ นิธิ ชลธิ สมุทระ
5	ศระ ภุต อินทริยะ วิษยะ วาณะ (พาณะ) มุชะ อรณะ
6	รสะ ฤตุ สกันทาสยะ โกศะ อริ ทวิษ
7	มุณี คิริ อทธิ นคะ ทวีปะ ไศละ ตุระคะ
8	วสุ ตนุ มูรติ มังคละ ไอศวริยะ เทหะ
9	ครหะ รันทระ ทวาระ พิละ วิวระ อันตระ

จากตารางแสดงตัวเลขในภุตสังขยาทำให้ทราบได้ว่า ภุตสังขยานั้นใช้คำศัพท์แสดงตัวเลข โดยเริ่มตั้งแต่เลข 0 จนถึง เลข 9 ซึ่งพบน้อยกว่าจำนวนตัวเลขในสังเกตสังขยา และคำศัพท์ที่ใช้แทนตัวเลขนั้น จะใช้คำศัพท์แทนตัวเลขมากกว่าสังเกตสังขยา คือ มีจำนวนน้อยที่สุด 3 คำ และมีจำนวนมากที่สุด 8 คำ และการใช้คำสังขยาชนิดพิเศษทั้งฝ่ายไวยากรณ์ภาษาบาลีและไวยากรณ์ภาษาสันสกฤตพบข้อมูลว่า บางตัวเลขใช้คำศัพท์เดียวกันบ้าง และคำศัพท์ที่แตกต่างกันบ้าง

การใช้คำสังขยาที่พบในจารึกกัลยาณี

จากการศึกษาวิเคราะห์คำศัพท์ภาษาบาลีในจารึกกัลยาณีพบว่า มีการใช้ตัวเลขของสังเกตสังขยา ดังนี้ นก (0) รูป (1) ยม (2) สีขิ (3) เพท (4) นาค (8) รุท (9) รส (6) ปาณ (5) มุณี (7) โดยขอยกตัวอย่างที่ปรากฏในจารึกกัลยาณีดังต่อไปนี้

²¹ เรื่องเดียวกัน, 21.

ตโต สตตฺตฺรสสทวสสกาเล รสยมปาลนสกกฺกราเช ลงกาทีปสมมี ลีริสัสมโพธิปรกกรมพาทูราชา สาสนวิโสเธสิฯ เบื้องหน้าแต่นั้นมา กาลล่วงไปได้ 107 ปี **ลฺุสยมปาลนศักราช 526 ปี** ในลัنگาทวีป พระเจ้าสิริสังฆโพธิปรักกรมพาทู ได้ทรงชำระพระพุทธศาสนาในลัنگาทวีป²²

ตโต ปน ญญฐฺวเส **ยมลธิขิปาลนสกกฺกราเช** ลงกาทีเป เจตยาภิวนทนตถาย ปุคามาญปาจริยภูโต อุตตราชิวมหาเถโร สมพหุเลหิ ภิกขุหิ สหธิ นาวี อภิรุทิสสามิติ เยน กุสิมนครี เตน ปกคามิฯ ก็ครั้ง**ลุมลธิขิปาลนศักราช 532** เป็นปีที่ 6 นับแต่ปีที่พระเจ้าสิริสังฆโพธิปรักกรมพาทู ได้ทรงชำระพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ยังมีพระมหาเถระองค์หนึ่งชื่ออุตตราชิวะ เป็นอาจารย์ของพระเจ้าปุคามา จึงดำริว่า เราจะขึ้นเรือไปพร้อมกับภิกษุเป็นอันมาก เพื่อจะไปนมัสการพระเจดีย์ในลัنگาทวีป²³

เอวี่ รามณญเทเส สุธมมนครโต สาสนสส คนตวา มรรมมเทเส ปุคามาจนเร ปติฏฐฐานโต จตุ-วีสาธิกวสสเสเต วิตวตเตเยว **ลธิขิเพทปาลนสกกฺกราเช** ลงกาทีปโต สาสน อาคนตวา ปุคามาจนเร ปติฏฐฐาตีติ ทฎฐพพิฯ เหล่านิกรวิญญูชนพึงเห็นอย่างนี้เกิดว่า จำเดิมแต่พระศาสนาออกจากเมืองสุธรรมนคร ในรามัญประเทศ มาประดิษฐานอยู่ในเมืองปุคามาในมรณะประเทศ ครั้นกาลล่วงไปได้ 124 ปี **ลฺุสธิขิเพทปาลนศักราช 543 ปี** พระศาสนาออกจากลัنگาทวีป มาประดิษฐานอยู่ในปุคามาจนเรอีก²⁴

อด รามทฺูตาทิรุพหา นาวา **มุณิลธิขินาคสกกฺกราเช** มาฆมาสสส กาทปกเข เอกาทสมิมิ อาทิจจวาเร โยคาภิธานนทิมุขโต นิภขมิตวา สมุทฺทํ ปกขนตวา ฯ ในกาลนั้น นาวาที่รามทฺูตาทิกำกับไป แล่นออกจากปากน้ำชื่อโยคะ ในวันอาทิตย์ เดือน 3 แรม 11 ค่ำ **ลุมุณิลธิขิปาลนศักราช 837** แล้วแล่นออกทะเล²⁵

รุทฺุสธิขินาคสกกฺกราเช ปน วิสาขมาสสส สุกกปกเข จตฺตถิยิ พุทฺุวาเร ติโลกครุเถโร จ รตนาลงการเถโร จ มหาเทสเถโร จาติ ตโย เถรา มาลีปรกายาภิธานปฏฺุณนาธิการนาวาภิรุพหา จุฬาทิสสเถโร ปน ปจฉลियाภิธานปฏฺุณนาธิการนาวาภิรุพโท นาวุตาทิธานปฏฺุณนโต ปกขนตวา ฯ ก็ครั้งถึงวันพุธ เดือน 6 ขึ้น 2 ค่ำ **ลฺุสรุทฺุสธิขินาคศักราช 839 ปี** พระเถระทั้ง 3 รูป คือ พระติโลกครุเถระ พระรัตนาลังการเถระ พระมหาเทวะ ขึ้นนาวาเจ้าท่าชื่อว่ามาลิมาปรกาย ฝ่ายพระจุฬาทิสสเถระ ขึ้นนาวาเจ้าท่าชื่อว่าปัจฉลียะ เคลื่อนนาวาออกจากท่านาวุตะแล่นไป²⁶

จากการศึกษาคำสังขยาที่ปรากฏในจารึกกัลยาณี พบว่า ในจารึกกัลยาณีมีการใช้คำสังขยาครบทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ 1. ปกติสังขยา เป็นการนับแบบจำนวนเต็ม 2. ปุณณสังขยา นับแบบลำดับที่ และ 3. สังเกตสังขยา คือ การใช้คำศัพท์แทนตัวเลข ซึ่งการใช้สังเกตสังขยาที่ปรากฏในจารึกกัลยาณีนี้ตรงกับแนวความคิดของนักวิชาการที่ทำการศึกษาศัพท์สัญลักษณ์ที่ใช้แทนเลขศักราชในจารึกภาษาสันสกฤต²⁷ ทั้งนี้เพื่อให้การกำหนดตัวเลขเกี่ยวกับปีศักราชถูกต้องชัดเจน ในเมื่อมีการสลักข้อมูลเหล่านี้ไว้ในหลักศิลา ถึงแม้กาลเวลาผ่านไปยาวนาน

²² พระมหาวชิราธรรม (เรื่อง เปรียญ), **รามัญสมณะวงศ์**, 10.

²³ เรื่องเดียวกัน,

²⁴ เรื่องเดียวกัน, 16.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 60.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, 75.

²⁷ ชะเอม แก้วคล้าย, “ศัพท์สัญลักษณ์ในศักราช.” ใน 80 ปี ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร: รวมบทความวิชาการด้าน

จารึกและเอกสารโบราณ (กรุงเทพฯ: มปท. 2542).

เพียงใดก็ตาม การอ่านศิลาจารึกเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ก็คงระบุปีศักราชที่อยู่ในรูปของคำศัพท์ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวเลขอย่างชัดเจน ไม่เป็นประเด็นปัญหาในการศึกษาเพื่อกาลเวลาผ่านไปหลังจากที่ได้สลักข้อความเหล่านั้นลงในหลักศิลา

บทสรุป

จากการศึกษาการใช้คำสังขยาที่ปรากฏในจารึกกัลยาณี พบว่า ในจารึกกัลยาณีมีการใช้คำสังขยาครบทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ 1. ปกติสังขยา เป็นการนับแบบจำนวนเต็ม 2. ปุณฺณสังขยา นับแบบลำดับที่และ 3. สังเกตสังขยา คือ การใช้คำศัพท์แทนตัวเลข ซึ่งการใช้สังเกตสังขยานับว่าเป็นมิติใหม่ในการศึกษางานที่เกี่ยวข้องกับภาษาและวรรณกรรมบาลี ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บรรดางานที่เกี่ยวข้องกับภาษาบาลี ส่วนใหญ่การใช้คำสังขยาเพียง 2 ประเภทเท่านั้น คือ ปกติสังขยา การนับแบบจำนวนเต็ม และ ปุณฺณสังขยา การนับแบบลำดับที่ แต่ในจารึกกัลยาณีพบการใช้คำสังขยาแบบสังเกตสังขยา คือคำศัพท์ที่กำหนดนิยามกันขึ้นเพื่อให้ใช้ความหมายแทนเลขทั่วไป ทั้งนี้เป็นเพราะว่าจารึกกัลยาณี เป็นการเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของประเทศมอญ และเป็นเรื่องเกี่ยวกับจารึก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ สังเกตสังขยา เพื่อให้การกำหนดตัวเลขเกี่ยวกับปีศักราชถูกต้องชัดเจน และดูเหมือนเป็นขนบในการประพันธ์เกี่ยวกับงานทางด้านจารึกมาเป็นเวลายาวนาน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. **พระคัมภีร์ที่ปวงค์.** (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพฯ: ไทยมิตรการพิมพ์, 2550.

กองวิชาการ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **คัมภีร์มหาวงศ์ 2 ภาค.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

ตรงใจ หุตางกูร. “**จารึกเขาน้อย.**” ใน ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547(online).

เปิดข้อมูลเมื่อ 2 มิถุนายน 2558 หาข้อมูลจาก <http://www.sac.or.th/jaruk/>

“**จารึกเขารัง.**” ใน ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547 (online).

เปิดข้อมูลเมื่อ 2 มิถุนายน 2558 หาข้อมูลจาก <http://www.sac.or.th/jaruk/>

“**จารึกวัดเสมาเมือง.**” ใน ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547 (online).

เปิดข้อมูลเมื่อ 2 มิถุนายน 2558 หาข้อมูลจาก <http://www.sac.or.th/jaruk/>

ตรงใจ หุตางกูร. และนวพรรณ ภัทรมูล. “**จารึกโนนสัง.**” ใน ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547 (online).เปิดข้อมูลเมื่อ 2 มิถุนายน 2558

หาข้อมูลจาก <http://www.sac.or.th/jaruk/>

“**จารึกศรีจามาศะ.**” ใน ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย, ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2547 (online).

เปิดข้อมูลเมื่อ 2 มิถุนายน 2558 หาข้อมูลจาก<http://www.sac.or.th/jaruk/>

ชะเอม แก้วคล้าย. “**ศัพท์สัญลักษณ์ในศักราช.**” ใน ๘๐ ปี ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร : รวม บทความวิชาการด้านจารึกและเอกสารโบราณ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดงาน 80 ปี ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร, 2542.

- พระคันธสารภิกวงศ์. **วุดโตทยมัญชรี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2544.
- พระธรรมกิตติวงศ์. **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด..คำวัด**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. 2548.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ : ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ :
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2543.
- พระมหาวิชาธรรม (เรื่อง เปรียญ). **รามัญสมณะวงศ์**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา, ม.ป.ป.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **บาลีไวยากรณ์ วจิวิภาค**. ภาคที่ ๒ นาม และ อพยยศัพท์หลักสูตรเปรียญธรรมตรี
พิมพ์ครั้งที่ 50. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553.
- สมนุตปาสาทิกา วินยฎฐกถา. (ปฐโม ภาค) พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552
- ปฐมสมันตปาสาทิกา แปล ,พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2550.
- ตติยสมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัย มทวารรค วรรณนา, พิมพ์ครั้งที่ 13, กรุงเทพฯ:
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2547.
- วิมลรัตน์ ทรงลักษณ์ และคณะ. **การศึกษาวิเคราะห์จารึกกัลยาณี**. สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **วินัยมูข 3**. กรุงเทพฯ: วัดบวรนิเวศวิหาร, 2462.
- หลวงบวรรักษาไทย. **สัสถุต - ไท - อังกฤษ อภิธาน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. (เพิ่มเติมครั้งที่ 1). พระนคร :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2511.
- มหาวิทยาลัยศิลปากรสงวนลิขสิทธิ์**
ภาษาต่างประเทศ
- Coedès, George. “Groupe des Inscriptions des Collines de la R.gion d’Arän (K. 505 - 507).”
in Inscriptions du Cambodge vol. V.Hanoi : Imprimerie d'Extr.me - Orient, 1953.
- MacDonell, A. A. **A Practical Sanskrit Dictionary**: with transliteration, accentuation, and
etymological analysis throughout. New Delhi : Munshiram Manoharlal
Publishers, 1996
- Monier – Monier, Williams. **English - Sanskrit Dictionary**. New Delhi : Munshiram Manoharlal
Publishers, 1991.
- Rhys Davids, T.W. & Stede William. **The Pali Text Society’s Pali-English Dictionary**. London:
The Pali Text Society, 1972.